

Obs! Detta är en pre-print version av en artikel som är insänd för publicering i det första numret av InfoTrend - Nordisk tidskrift för informationsspecialister (som ska ersätta nuvarande Tidskrift för Dokumentation) i april 2005

SVEP – Samordning av den Svenska högskolans Elektroniska Publicering

Jan Hagerlid

SVEP – Co-ordination of Electronic Publishing within Swedish Higher Education

SVEP is a large-scale project aiming at co-ordinating and scaling up the development of digital academic repositories in Sweden. The project is led by the Royal Library (KB), Lund University Library and Uppsala University Libraries and involves directly 7 other higher education (HE) libraries. It supports all HE libraries with advice on technical platforms and collaboration concerning standards. It has created a national service for undergraduate theses based on harvesting local repositories using OAI-PMH. Recommendations about metadata format for local research databases and subject categories has been developed. A workflow between a local repository and the royal Library has been established based on a persistent identifier and a resolution service.

Vi är mitt inne i en omvälvning av det vetenskapliga publiceringssystemet. Forskare, universitet, bibliotekarier, forskningsfinansierare och politiker börjar inse vilka möjligheter som den nya informations- och kommunikationstekniken erbjuder. Kraven på att ge fri tillgång till den vetenskapliga publiceringen på webben – Open Access – har nått ända in i det brittiska parlamentet och det amerikanska representanthuset. Man talar om en strategi med två spår för att nå målet. Det ena spåret är att öka andelen vetenskapliga tidskrifter som är fritt tillgängliga på webben, det andra är att bygga upp öppna digitala arkiv vid universitet och högskolor, där i stort sett allt som produceras inom lärosätet ska ligga fritt tillgängligt. SVEP-projektet ska ses som en del av det andra spåret.

Tillkomst och mål

SVEP-projektet växte fram under våren 2003. I utgångsläget fanns några ansökningar från dels Lunds universitetsbibliotek m.fl., dels Uppsala universitetsbibliotek kring vissa utvecklingsfrågor inom området. Inom BIBSAM och i BIBSAM-rådet ville vi få till stånd en mer sammanhängande nationell satsning. Projektet tog sedan form i en diskussion mellan i första hand BIBSAM, LUB och UUB. I september 2003 anslog BIBSAM drygt 3 mkr till ett 2-årigt projekt under 2003 – 2005.

Följande övergripande mål fastställdes: ”Projektet ska främja en mer samordnad och kraftfull utveckling av elektronisk publicering av forskares och studenters egna arbeten vid svenska universitet och högskolor. Genom samordning och rådgivning ska alla lärosäten få stöd att lägga ut sina forskares och studenters arbeten elektroniskt. Den elektroniska publiceringen ska ske på ett sätt som främjar maximal synlighet och långsiktig tillgänglighet. Arbetsmetodik och system för publicering ska vara resurssnåla och undvika dubblering av insatser för att bli långsiktigt hållbara.”

Organisation

Projektet har tagit formen av 5 delprojekt med följande uppgifter:

1. Interoperabilitet – harmonisering av beskrivningar och beskrivningsformat för fulltextdokument
2. Långtidsbevarande/arbetsflöde och tekniska lösningar för arkivering av e-dokument lokalt och vid KB
3. Gemensamt söktjänst för examensarbeten
4. Råd och stöd för e-publicering – verktyg och format
5. Bred förankring och diskussion genom seminarier och workshops

Uppsala UB svarar för de två första delprojektet och Lunds UB för de tre senare.

Tanken var att kombinera ett fördelat ansvar för delprojekten med ramar som garanterade integration och samordning. Därför finns också en gemensam projektgrupp respektive styrgrupp och en samordnande projektledare för hela projektet.

I ett eller flera delprojekt deltar även Blekinge tekniska högskolas bibliotek samt Göteborgs, Linköpings, Luleås, Stockholms och Umeå universitetsbibliotek. Från KB deltar utöver BIBSAM även LIBRIS-avdelningen, Avdelningen för insamling och dokumentation (IDA) samt Data och IT-enheten (DoIT). Tanken var att projektet därutöver på olika vägar skulle nå ut till i princip alla universitets- och högskolebibliotek.

Rådgivning och erfarenhetspridning

I början var det viktigt att bygga upp organisationen och göra projektet känt. En webbplats skapades¹ med både publik och intern information. I januari 2004 hölls ett mycket lyckat ”kick-off-möte” på KB med ett 100-tal deltagare. Här framträdde även forskare och företrädare för universitetsledningarna och forskningsråd. Projektet presenterades och det blev också en spännande debatt om de grundläggande-policy frågorna. Sedan följde en serie seminarier riktade till dem som arbetar med e-publicering inom universitet och högskolor. Tyngdpunkten låg på att ge stöd för att komma igång varför en stor del ägnades åt olika publiceringsverktyg och lokala erfarenheter av att utveckla publiceringsverksamhet. Aktiviteter inom SVEP presenterades vid seminarierna och vi fick feedback, t.ex. för arbetet med söktjänsten för examensarbeten och samordning av publiceringsdatabaser.

Seminarier har hållits i Göteborg, Uppsala och Umeå. Det sista äger rum i Lund 14-15 april. Och kommer att ha en mer internationell karaktär. Överlag har seminarierna varit mycket välbesökta med en god spridning på högskolor.

En viktig del av ”komma igång-stödet” var att skapa en strukturerad översikt över de mest relevanta publiceringsverktygen. Vidare erbjöds viss finansiering av konsultinsatser från andra bibliotek vilket utnyttjats av en del.

Söktjänst för examensarbetet

Inom delprojekt 3 utvecklades en nationell söktjänst för examensarbeten i digital form. Vi såg detta som en test av hur man skapar en tjänst med hjälp av ”höstning” (harvesting) från lokala fulltextdatabaser baserad på OAI-protokollet². Examensarbeten framstod som ett intressant försöksfält bl.a. därför att det finns någorlunda tydliga målgrupper på nationell nivå – studenter, allmänhet och näringsliv som behöver lättillgänglig information. Vidare synliggörs ett material som till stor del saknas i LIBRIS och man får en möjlighet att rationalisera bibliotekens arbete.

Först skapades en metadatamodell som definierar vilka grunddata som söktjänsten behöver och hur dessa ska beskrivas. De tekniska lösningarna för höstning och presentation

utvecklades sedan vid LIBRIS i nära dialog med de högskolor som deltog i projektet. Söktjänsten Uppsök är nu i drift och kan nås på LIBRIS webbplats³. För närvarande finns ca 5 000 examensarbeten/opsatser tillgängliga från ett 10-tal lärosäten.

Harmonisering av metadata

Delprojekt 1 arbetar med att harmonisera metadata beskrivningar för alla typer av fulltextdokument och ska leda fram till rekommendationer för interoperabilitet på olika nivåer. I förlängningen ska detta främja utbyte av dokument och skapa förutsättningar för nya tjänster. I en rapport "Interoperabilitetsfrågor i svenskt perspektiv" diskuteras ett antal frågor angående metadataformat utifrån SVEP-projektets övergripande mål om maximal synlighet, långsiktig tillgänglighet och hållbarhet. Ett redan tidigare inlett samarbete kring lärosätenas publiceringsdatabaser togs i början av året in delprojekt 1. Med publiceringsdatabaser avses här bibliografiska databaser över den totala vetenskapliga produktionen vid ett lärosäte. Det framstod som angeläget att dessa inte skulle utvecklas på egna vägar utan på sikt kunna integreras med de digitala arkiv som biblioteken börjat bygga upp. Rekommendationer för ett nationellt format för publiceringsdatabaser har publicerats på SVEP:s webbplats och är även utskickat för synpunkter till alla högskolor från Sveriges Universitets- och Högskoleförbund.

Delprojektet arbetar vidare med rekommendationer för beskrivning av ämneskategorier, publikationstyper och institutionsnamn. Hittills har rekommendationer för ämneskategorier för vetenskapliga publikationer presenterats. Dessa bygger på Statistiska Centralbyråns (SCB) koder över forskningsämnen samt Vetenskapsrådets (VR) mer finfördelade förteckning. Mappning av kategorierna har även gjorts mot Library of Congress Subject Headings, Svenska ämnesord samt Klassifikationssystem för svenska bibliotek (SAB-systemet) liksom mot CERIF Classification Codes.

Långsiktig tillgång

Delprojekt 2 vill skapa förutsättningar för att dokument som produceras idag vid svenska universitet och högskolor även ska vara tillgängliga i framtiden. Det ska både gå att ladda ned dem och kunna tolka dem om 5, 50 eller flera år. Det är viktigt att kunna garantera detta för att forskare ska känna förtroende för att leverera sina arbeten till våra öppna arkiv. Man utvecklar både ett arbetsflöde och tekniska lösningar för överföring och lagring av dokument mellan en lokal producent (ett lärosäte) och det nationella digitala arkivet på KB..

Man har valt att använda URN:NBN som en beständig identifikator som alltid är knuten till själva dokumentet oavsett var det ligger. För att kunna hänvisa från denna beständiga identifikator till den aktuella webbadressen har en sk Resolution service utvecklats. Den internationella standarden Open Archival Information Standard (OAIS) är en grundläggande referensram för alla som arbetar med digitalt bevarande och har därför studerats noga. Utifrån den utformas rekommendationer för särskilda metadata för bevarande. Man arbetar också med modeller för paketering av den information som ska skickas och ett register över de filformat som används i de digitala dokumenten. Frågorna är komplexa och det finns inga färdiga lösningar. Delprojekt 2 har etablerat kontakter utanför bibliotekssektorn med arkiv och forskare i Sverige samt även bidragit aktivt till den internationella diskussionen.

Slutsatser

SVEP-projektet har kommit igång bra och redan avsatt en rad konkreta resultat. Det har mötts av stort intresse både från högskolans bibliotek och från andra aktörer, som arkiven, Vetenskapsrådet och Statskontoret. Vi har också aktivt utvecklat internationella kontakter.

Projektet inbjöd till ett nordisk samrådsmöte i oktober 2004 och genomförde en studieresa till det nederländska DARE-programmet⁴ i februari 2005.

Modellen med ett ”nationellt storprojekt” har onekligen gjort det lättare att nå ut brett och även att växla upp försöksverksamhet till operativ drift. Vidare ger det en tyngd åt de rekommendationer som utvecklas inom projektet. Samarbetet mellan företrädare från olika bibliotek med växlande perspektiv har varit stimulerande. Fortfarande återstår en stor del av projekttiden. En del av resultaten från projektet är fortfarande under utveckling, andra har presenterats och behöver diskuteras i en vidare krets. Vi har ännu ingen exakt bild av läget på fältet, men vi kan se att antalet högskolor som satt upp OAI-kompatibla publiceringsplattformar har ökat kraftigt. I projektets slutfas kommer det dels genomföras en extern utvärdering av projektet dels en uppföljning av läget i stort inom den svenska högskolans e-publicering.

¹ <http://www.svep-projekt.se>

² Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting, OAI-PMH

³ <http://uppsok.libris.kb.se/sru/uppsok>

⁴ Digital Academic Repositories, <http://www.darenet.nl>